

نقش ریسک دعاوی حقوقی علیه حسابرسان بر اظهارنظر حسابرس با توجه به ساختار مالکیت سهامداران عمده

ابراهیم علی نسب ثانی آبادی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۱۰ تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۵/۱۸

چکیده

حسابرسی در طول دو دهه اخیر شاهد افزایش تعداد شکایات علیه حسابرسان و میزان خسارت‌های ناشی از این شکایات‌هاست. پیامدهای ناگوار حاصل از این شکایات‌ها برای جامعه حسابرسی بسیار گران بود. بنابراین ارزیابی پیامدهای ناگوار ریسک دادخواهی حسابرسان به یکی از دغدغه‌های جامعه حسابرسی تبدیل شده است. هدف از این پژوهش بررسی نقش ریسک دعاوی حقوقی علیه حسابرسان بر اظهارنظر حسابرس با توجه به ساختار مالکیت سهامداران عمده است. اطلاعات موردنیاز این پژوهش برگرفته از صورت‌های مالی ۱۴۱ شرکت در بازه زمانی ۱۳۹۳-۱۴۰۲ است. پژوهش حاضر، از نظر هدف کاربردی؛ و از نظر ماهیت و محتوا از نوع همبستگی است. برای آزمون وجود رابطه بین متغیرها و معنادار بودن مدل برآورده شده از روش رگرسیون لجستیک استفاده شد. نتایج به دست آمده نشان داد بین ریسک دعاوی حقوقی علیه حسابرسان و اظهارنظر مقبول به عنوان شاخص کیفیت حسابرسی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. همچنین مالکیت سهامداران عمده بر رابطه بین ریسک دعاوی حقوقی علیه حسابرسان و اظهارنظر حسابرس نقش تعدیلگر مثبت دارد. یعنی با افزایش ریسک دادخواهی و افزایش مالکان بزرگ، حسابرسان محتاطانه‌تر عمل کرده و تمایل حسابرسان به ارائه اظهارنظر مقبول بیشتر می‌شود.

واژگان کلیدی

ریسک دعاوی حقوقی، اظهارنظر حسابرس، سهامداران عمده

^۱ کارشناس ارشد حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (ebrahymalinassab2596@gmail.com)

۱-مقدمه

دعوی حسابرسی احتمالاً از نقض قوانینی مانند قانون شرکت، قوانین بورس، قانون قراردادهای و دیگر مقررات ناشی شود. اقامه دعوی حقوقی از سوی استفاده کنندگان گزارش حسابرسی نه تنها سبب تحمیل هزینه بر حسابرس می شود، بلکه آسیب شدیدی بر اعتبار حرفه وارد می کند (پوچانگ^۱، ۲۰۲۵). این پیامدهای ناگوار، مسئله ریسک دادخواهی حسابرسان را تبدیل به یکی مسائل حسابرسی کرده است و حسابرسان سی می کنند به طور مداوم ریسک دادخواهی را ارزیابی کرده و تدابیر لازم در اظهارنظر حسابرسی را برای در امان ماندن از گزند آن اتخاذ نمایند. (ال عبدالله و ال آنی^۲، ۲۰۲۱).

اهمیت تحقیق در مورد ریسک دعوی حقوقی در درک عمیق عواملی است که می توانند بر این ریسک تأثیر بگذارند. در این زمینه، عواملی مانند کیفیت حسابرسی، ساختار سازمانی حسابرسی نقش مهمی در مدیریت ریسک دعوی حقوقی دارند. تحقیقات قبلی بر اهمیت کیفیت حسابرسی در کاهش ریسک دعوی حقوقی تأکید دارند (کالبوانا و همکاران^۳، ۲۰۲۳). کیفیت حسابرسی با شایستگی و تخصص حسابرسان تقویت می شود، که سیگنال های مثبتی را به ذینفعان ارائه می دهد و دعوی حقوقی بالقوه را کاهش می دهد (تقی و همکاران، ۲۰۲۴). ریسک دعوی حقوقی همچنین می تواند تداوم یک شرکت حسابداری عمومی را تهدید کند و بر اعتبار و سودآوری آن تأثیر بگذارد و حسابرسان را بر آن می دارد تا تلاش های حسابرسی بیشتری برای کاهش ریسک دعوی حقوقی انجام دهند (کالبوانا و همکاران، ۲۰۲۲). تحت تأثیر این پیامدها، بحث ارتباط بین کیفیت حسابرسی و دعوی حسابرسی افزایش یافته است و نتایج متناقضی داشته است. در برخی از مطالعات، دعوی حقوقی حسابرسی معیاری برای کیفیت حسابرسی است و بنابراین بازار سرمایه دعوی حسابرسی را به عنوان شاخصی از سطح پایین کیفیت حسابرسی تفسیر می کند (ابدلهاک^۴، ۲۰۲۵) به عنوان نمونه نتایج مطالعات لنوکس و لی^۵ (۲۰۱۴) نشان داد که کیفیت حسابرسی پس از طرح دعوی قضایی علیه حسابرس بهبود خواهد یافت. کاتاناک و همکاران^۶ (۲۰۱۱) ثابت کردند که حسابرسان ۴ موسسه حسابرسی بزرگ نسبت به حسابرسان دیگر مرتبط با مشتریان با دعوی قضایی پرخطر، کمتر احتمال دارد تعهدات حسابرسی جدید را بپذیرند. بنابر یافته های کاپلان و ویلیامز^۷ (۲۰۱۳) حسابرسان می توانند احتمال وقوع دعوی حقوقی را با انتشار گزارش های تعدیل شده حسابرسی کاهش دهند. زرنی و همکاران^۸ (۲۰۱۹) دریافتند که سطح بالاتر دعوی قضایی کیفیت گزارش های مالی را بهبود می بخشد زیرا حسابرس تلاش های حسابرسی را برای بهبود کیفیت حسابرسی افزایش می دهد. این نتایج با این استدلال سازگار است که مشتریان بالقوه دعوی قضایی علیه مؤسسات حسابرسی را به عنوان شاخص کیفیت حسابرسی پایین تر درک می کنند.

برخی از مطالعات جدید نیز در این رابطه به بررسی تعامل دعوی حقوقی علیه حسابرسان و ساختار مالکیت و نقش آنها در کیفیت حسابرسی پرداخته اند. بر مبنای این مطالعات دعوی حقوقی حسابرسی احتمالاً به هر دو ویژگی حسابرسی

¹ Po-Chang

² AL Abdullah & AL Ani

³ Kalbuana

⁴ Abdelhak

⁵ Lennox and Li

⁶ Catanach et al

⁷ Kaplan, S. E. & Williams

⁸ Czerney et al

مانند شهرت حسابرس و کیفیت حسابرسی و ویژگی‌های مشتری عملکرد و ساختار مالکیت آسیب می‌رساند. ساختار مالکیت از دو گروه از سهامداران تشکیل شده است. سهامداران بزرگ و سهامداران اقلیت. سهامداران بزرگ مکانیزم مهمی برای حاکمیت شرکتی هستند که ممکن است بر دعوای حسابرسی تأثیر بگذارد. دو دیدگاه برای رابطه بین دعوای حسابرسی و سهامداران بزرگ وجود دارد. دیدگاه مثبت به این مورد اشاره دارد که سهامداران بزرگ درصد سهام خود را افزایش می‌دهند تا کنترل و قدرت بیشتری برای جلوگیری از دعوای حسابرسی در آینده بدست آورند. به عنوان مثال، الدیب و همکاران^۱ (۲۰۱۷) نشان می‌دهند که سهامداران بزرگ تأمین کننده سرمایه هستند و توانایی کاهش هزینه سرمایه، افزایش قیمت سهام و تأثیرگذاری بر تصمیمات استراتژیک را دارند؛ بنابراین، آنها ممکن است برای محافظت از سرمایه خود و اعمال کنترل و قدرت بیشتر، مالکیت خود را افزایش دهند (اوکتورینو^۲، ۲۰۱۵) از سوی دیگر، سهامداران بزرگ می‌توانند برای جلوگیری از زیان احتمالی در آینده، دعوای را علیه حسابرس انجام دهند. سهامداران بزرگ، توسط شرکت‌هایی جذب می‌شوند که صورت‌های مالی حسابرسی شده آنها توسط حسابرسی انجام شده است که ریسک دادرسی کمتری علیه آنها اقامه شده است، زیرا این نوع حسابرسان بر سطح بالایی از کیفیت حسابرسی تأثیر می‌گذارد.

بنابراین با توجه به اهمیت کیفیت حسابرسی برای ذینفعان بازار سرمایه و ریسک دعوای علیه آنها به عنوان شاخصی اثر گذار از کیفیت حسابرسی در این تحقیق به بررسی این سؤالات پرداخته می‌شود که آیا بین دعوای حقوقی حسابرسی و کیفیت حسابرسی بر اساس شاخص اظهارنظر حسابرس رابطه معنی دار وجود دارد؟ همچنین این سؤالات مورد بررسی قرار می‌گیرد که آیا مالکیت سهامداران عمده بر رابطه بین ریسک دعوای حقوقی علیه حسابرسان و اظهارنظر حسابرس نقش تعدیلگر دارد یا خیر؟

۲- چارچوب نظری و فرضیات تحقیق

خطر دعوای حقوقی حسابرس با تعهد مرتبط است. بنابراین، با ویژگی‌های صاحب کار مرتبط است یعنی نگرانی حسابرسان در مورد دعوای حقوقی مربوط به ویژگی‌های صاحب کار حسابرسی شده است. شکایت‌های متوالی علیه حسابرس می‌تواند منجر به اخراج وی از حرفه حسابرسی گردد. اقامه دعوی از سوی استفاده کنندگان گزارش حسابرسی نه تنها منجر به تحمیل هزینه بر شخص حسابرس می‌شود، بلکه آسیب شدیدی بر اعتبار حرفه نیز وارد می‌کند. این پیامدهای ناگوار، مسأله ریسک دادخواهی حسابرسان را تبدیل به یکی از اساسی ترین دغدغه‌های جامعه حسابرسی کرده است. به گونه‌ای که حسابرسان همواره تلاش می‌کنند به طور مداوم ریسک دادخواهی خود را ارزیابی کنند و تدابیر لازم را برای در امان ماندن از گزند آن اتخاذ نمایند (عزیزی و همکاران، ۱۴۰۱). در مطالعات جدیدتر ارتباط بین کیفیت حسابرسی و دعوای حسابرسی افزایش یافته است. ریسک‌های مرتبط با شکل سازمان‌ها نقش مهمی در تأثیرگذاری بر کیفیت حسابرسی (گزارش حسابرسان و قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی) خواهند داشت. عموماً این مطالعات این گونه نتیجه گرفته‌اند که افزایش ریسک دادرسی حسابرسی باعث ایجاد انگیزه جهت بهبود کیفیت حسابرسی و گزارش محافظه کاری می‌شود. این مطالعات نتیجه می‌گیرند زمانی که حسابرسان در معرض تهدید دادرسی

¹ El Deeb

² Oktorina

قرار می گیرند ممکن است به طور شفاف تری نتایج کار خود را گزارش دهند تا احتمال پرداخت خسارت را کاهش دهند و از این رو تلاش خواهند کرد یک حسابرسی با کیفیت بالا انجام دهند (دولابی، ۱۳۹۸).

بنابراین در زمینه رابطه ریسک دعاوی با کیفیت حسابرسی مطالعاتی انجام شده است. تقی (۲۰۲۴) نشان داد دعاوی حقوقی حسابرسی معیاری برای کیفیت حسابرسی است و بنابراین دعاوی حسابرسی را به عنوان شاخصی از سطح پایین کیفیت حسابرسی تفسیر کردند. مطالعات لنوکس و لی^۱ (۲۰۱۴) نشان داد که کیفیت حسابرسی پس از طرح دعوی قضایی علیه حسابرس بهبود خواهد یافت. کاتاناک و همکاران^۲ (۲۰۱۱) ثابت کردند که حسابرسان ۴ موسسه حسابرسی بزرگ نسبت به حسابرسان دیگر مرتبط با مشتریان با دعوی قضایی پرخطر، کمتر احتمال دارد تعهدات حسابرسی جدید را بپذیرند بادرشر و همکاران^۳ (۲۰۱۴) نشان دادند که ریسک بالاتر دعوی از مالکیت سهام عمومی (مالکیت دولتی) ناشی می شود. بالدوف و همکاران (۲۰۱۲) رابطه مثبتی بین ریسک گریزی حسابرس و کیفیت حسابرسی پیدا کرد. بنابراین در مجموع می توان گفت مشتریان بالقوه دعوی قضایی علیه مؤسسات حسابرسی را به عنوان شاخص کیفیت حسابرسی پایین تر درک می کنند. این امر دارای اثرات نامطلوب بسیاری از جمله کاهش حق الزحمه حسابرسی، کاهش تعهدات جدید مشتریان جدید، کاهش قدرت چانه زنی حسابرس و کاهش کیفیت گزارشگری مالی صورت های مالی صاحب کار است (ال عبدالله و ال آنی، ۲۰۲۱).

با گسترش تحقیقات در مورد رابطه ریسک دعاوی با کیفیت حسابرسی، توجه به بر شاخص اظهارنظر حسابرس نیز مورد توجه قرار گرفت. وانگ و همکاران^۴ (۲۰۱۸) به دلیل در دسترس بودن اطلاعات، کیفیت حسابرسی را با اظهارنظر حسابرس اندازه گیری کردند. ریسک پروژه حسابرسی شامل ریسک تجاری صاحب کار، ریسک حسابرسی و ریسک تجاری حسابرس است ریسک تجاری صاحب کار مربوط به بقاء و سودآوری صاحب کار است. ریسک حسابرسی ریسکی است که حسابرس، ناآگاهانه و ناخواسته نتواند به شکل مناسب اظهارنظر راجع به صورت های مالی را که به صورت بااهمیتی، نادرست ارائه شده است را تعدیل نماید. ریسک تجاری حسابرس همان ریسک هزینه های دعاوی بالقوه است. این هزینه ها از این ادعا نشأت گرفته که حسابرسی به صورت ناکارا انجام شده است و نیز ریسک سایر هزینه ها مانند هزینه های بازیابی اعتبار و شهرت تجاری حسابرس است. دو جزء اصلی ریسک تجاری حسابرس شامل ریسک دعاوی حقوقی و ریسک شهرت حسابرس هستند. ریسک دعاوی حقوقی، حسابرس را در معرض جریمه های مالی قرار می دهد، اما از دست دادن شهرت، به توانایی پذیرش و حفظ صاحب کار آسیب می رساند. از آنجاکه ریسک پروژه حسابرسی می تواند ابهام در تداوم فعالیت مؤسسه های بزرگ حسابرسی را تهدید کند، حسابرسان برای مدیریت این ریسک ها از استراتژی های مختلف استفاده می کنند (دفوند و ژانگ، ۲۰۱۶). اقامه دعاوی حقوقی از سوی استفاده کنندگان گزارش حسابرسی نه تنها سبب تحمیل هزینه بر حسابرس می شود، بلکه آسیب شدیدی بر اعتبار حرفه وارد می کند. این پیامدهای ناگوار، مسألت ریسک دادخواهی حسابرسان را تبدیل به یکی دغدغه های حسابرسی کرده است و حسابرسان تلاش می کنند به طور مداوم ریسک دادخواهی را ارزیابی کرده و تدابیر لازم در اظهارنظر حسابرسی را برای در امان ماندن از گزند آن اتخاذ نمایند. حسابرسان در شرایط پرریسک، رفتاری متفاوت از خود نشان داده و

¹ Lennox and Li

² Catanach et al

³ Badertscher et al

⁴ Wong

محتاطانه عمل می‌کنند؛ به گونه‌ای که آنها در این شرایط، تمایل کمتر به ارائه اظهارنظر تعدیل نشده داشته و بیشتر به دنبال ارائه اظهارنظر تعدیل شده می‌باشند تا از انگیزش ذینفعان گزارش حسابرسی در شکایت علیه خود جلوگیری نمایند (چن و همکاران، ۲۰۱۶). اظهارنظر تعدیل شده در مقایسه با اظهارنظر تعدیل نشده، فرصت شاکیان را برای شکایت علیه حسابرس محدود کرده و سپری برای حسابرسان در مقابل ذینفعان شاکی است. با افزایش ریسک دادخواهی، حسابرسان محتاطانه‌تر عمل کرده و تمایل حسابرسان به ارائه اظهارنظر تعدیل شده بیشتر می‌شود. از این رو اظهارنظر تعدیل شده حسابرسی ابزاری برای محافظه کاری حسابرسان در شرایط پریسک برای در امان ماندن از گزند شاکیان بالقوه است. وقتی حسابرسان در معرض تهدید دادخواهی قرار می‌گیرند، ممکن است به طور شفاف‌تری نتایج کار خود را گزارش دهند و از این رو تلاش خواهند کرد حسابرسی با کیفیت بالا انجام دهند (حسنی، ۱۴۰۱).

در این زمینه نیز تحقیقاتی انجام شده است. بنابر یافته‌های کاپلان و ویلیامز (۲۰۱۳) حسابرسان می‌توانند احتمال وقوع دعاوی حقوقی را با اظهارنظر تعدیل شده حسابرسی کاهش دهند. زرنی و همکاران (۲۰۱۹) دریافته‌اند که سطح بالاتر دعوی قضایی کیفیت گزارش‌های مالی را بهبود می‌بخشد زیرا حسابرس تلاش‌های حسابرسی را برای بهبود کیفیت حسابرسی افزایش می‌دهد. چن و همکاران (۲۰۱۶) معتقدند به این دلیل که حسابرسان تلاش می‌کنند به طور مداوم ریسک دادخواهی را ارزیابی کرده و تدابیر لازم برای در امان ماندن از آسیب‌های آن اتخاذ نمایند؛ حسابرسان با ارائه اظهارنظر مناسب در گزارش حسابرسی نسبت به این موضوع واکنش نشان می‌دهند طبق برخی شواهد حسابرسان در شرایط پریسک مانند وقوع مدیریت سود و یا انجام تعدیلات سنواتی، محتاطانه عمل می‌کنند و بیشتر به دنبال ارائه اظهارنظر تعدیل شده می‌باشند تا بدین طریق از انگیزش ذینفعان گزارش‌های حسابرسی در شکایت علیه خود جلوگیری کنند. با توجه به تأثیرپذیری کیفیت حسابرسی و به طور خاص اظهارنظر حسابرس از دعاوی قضایی و ریسک دادرسی علیه حسابرس، فرضیه اول پژوهش به شرح زیر ارائه می‌شود:

فرضیه اول پژوهش: بین ریسک دعاوی حقوقی علیه حسابرسان و اظهارنظر حسابرس رابطه وجود دارد.

به طور کلی شرکت‌های بیمه به پراکنده بودن مالکیت صاحب‌کاران حسابرسان توجه می‌کنند و در زمان تخمین میزان ریسک دادخواهی حسابرس، از آن به عنوان یکی از عوامل مهم نگاه می‌کنند بادر تسچر و همکاران^۱ (۲۰۱۲) در این زمینه نشان دادند حق الزحمه شرکت‌های دارای مالکیت پراکنده، ۱۷ درصد از همپایان خود بیشتر است. (قدیمی پور و دستگیر، ۱۳۹۵)

ونکاتارامان و همکاران^۲ (۲۰۰۸) دریافته‌اند که شرکت‌هایی در صنایعی که در معرض خطر بالای دعوی قضایی هستند، معمولاً حق الزحمه حسابرسی بالاتری دارند. به نظر آنها سرمایه‌گذاران نهادی احتمالاً شاکیان اصلی خواهند بود، به ویژه زمانی که دعاوی حقوقی مربوط به اطلاعات مالی باشد. هنگامی که سرمایه‌گذاران نهادی سهام شرکت‌های عمومی را در اختیار دارند، خطر دعوی قضایی با مواجهه حسابرسان افزایش می‌یابد (کاسل و همکاران، ۲۰۱۸). به عبارت دیگر، ساختار مالکیت صاحب کار تأثیر قابل توجهی بر ریسک دعوی قضایی حسابرس دارد. به طور کلی، ادبیات نشان می‌دهد که داشتن سرمایه‌گذاران نهادی، ادراک حسابرس را از خطر دعوی قضایی افزایش می‌دهد. با این حال، تأثیراتی که انواع مختلف سرمایه‌گذاران نهادی بر ریسک دعوی قضایی حسابرس دارند ممکن است به طور قابل توجهی متفاوت باشد.

¹ Badertscher

² Venkataraman et al

برخلاف سرمایه‌گذاران نهادی کوتاه‌مدت که به سرعت خرید و فروش می‌کنند، سرمایه‌گذاران نهادی با استراتژی‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت و بدون معامله تجاری با شرکت‌های سرمایه‌پذیر، اثرات نظارتی مهم‌تری بر شرکت‌های دولتی دارند. (ژو و ژنگ^۱، ۲۰۲۰)

در مورد ساختار مالکیت مبتنی بر مالکیت سهامداران خرد نیز تحقیقاتی انجام شده است. مصطفی و همکاران^۲ (۲۰۱۸) رابطه بین سهامداران اقلیت و کیفیت حسابرسی را مورد بحث قرار می‌دهند و نتیجه می‌گیرند که سهامداران اقلیت انگیزه‌ای برای افزایش کیفیت حسابرسی دارند. بر اساس تئوری نمایندگی، سهامداران اقلیت به دلایل زیادی احساس ریسک بالایی دارند. آنها ممکن است احساس کنند که به اطلاعات حسابداری قابل اعتماد دسترسی ندارند. سرمایه‌گذاری آنها محافظت نمی‌شود زیرا ممکن است مدیران از صندوق شرکت به درستی استفاده نکنند و احتمال تضاد منافع بین آنها و مدیران و سهامداران بزرگ وجود دارد. این امر نشان می‌دهد که سهامداران اقلیت برای کاهش ریسک فوق‌تأمیل دارند با حسابرسی همکاری کنند که ریسک دادرسی کمتری علیه آنها اقامه شده است (ال عبدالله و ال آتی، ۲۰۲۱). در نتیجه فرضیه دوم چنین مطرح می‌شود:

فرضیه دوم: مالکیت سهامداران عمده بر رابطه بین ریسک دعاوی حقوقی علیه حسابرسان و اظهار نظر حسابرس نقش تعدیلگر دارد.

۳-پیشینه تحقیق

پوچانگ (۲۰۲۵) در بررسی این موضوع که آیا بازرسی‌های هیئت نظارت بر حسابداری شرکت‌های عمومی تأثیر ریسک دعاوی حقوقی بر کیفیت حسابرسی را تغییر می‌دهد؟ نشان دادند تهدید نظارتی قابل توجه و مداوم ناشی از بازرسی‌های هیئت نظارت بر حسابداری شرکت‌های عمومی ممکن است درک حسابرسان از دعاوی حقوقی را تغییر دهد، که نسبت به بازرسی‌های نظارتی، بعیدتر و کمتر رایج است، به طوری که ریسک دعاوی حقوقی تأثیر کمتری بر کیفیت/تلاش حسابرسی دارد، زمانی که حسابرسان با ریسک نظارتی بالا در مقابل ریسک نظارتی پایین ناشی از بازرسی‌های هیئت نظارت بر حسابداری شرکت‌های عمومی مواجه می‌شوند. تقی و همکاران (۲۰۲۴) در بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی، ساختار سازمانی حسابرسی داخلی، ارتباطات سیاسی و اندازه شرکت بر ریسک دعاوی حقوقی در بورس اوراق بهادار اندونزی نشان دادند که کیفیت بالای حسابرسی به عنوان یک سیگنال مثبت قابل توجه در کاهش ریسک دعاوی حقوقی عمل می‌کند و به ذینفعان اطمینان می‌دهد که صورت‌های مالی می‌توانند قابل اعتمادتر و عاری از تحریف با اهمیت باشند. در همین حال، ساختار سازمانی حسابرسی داخلی بهتر با رشد سازمان، پیچیدگی‌هایی را در مدیریت ریسک دعاوی حقوقی ایجاد می‌کند و احتمال پیامدهای پیچیده‌تر را در زمینه سیگنال‌ها برجسته می‌کند، زمانی که قرار دادن حسابرسی داخلی با نیازهای سازمان مطابقت ندارد. ارتباطات سیاسی و اندازه شرکت، سیگنال‌های مثبتی در مورد ریسک دعاوی حقوقی ارائه می‌دهند، البته با سطوح مختلف اهمیت، که نشان‌دهنده پیچیدگی در پویایی سیگنال‌های سیاسی و اندازه شرکت است. یافته‌های این مطالعه می‌تواند ذینفعان را در انتصاب نمایندگان برای مدیریت شرکت راهنمایی کند. روسماواتی و همکاران^۳ (۲۰۲۳) در بررسی تأثیر عدم تقارن اطلاعاتی در ماندگی مالی و تنوع

¹ Zhu, L., Zheng

² Mustafa

³ Rosmawati & , Murtanto

هیئت‌مدیره بر مدیریت سود با توجه به نقش تعدیلگر ریسک دادرسی نشان دادند ریسک دادرسی تأثیر عدم تقارن اطلاعات حسابداری را بر مدیریت سود تقویت می‌کند، ریسک دادرسی تأثیر درماندگی مالی را بر مدیریت سود تضعیف می‌کند، ریسک دادرسی تأثیر ویژگی‌های فرهنگی را بر مدیریت سود تقویت می‌کند. کریستینسن و همکاران^۱ (۲۰۲۲) در بررسی تأثیر مشوق‌های حسابرسان بر ارزیابی اهمیت تحریف‌های دوره قبل، دریافتند وقتی حسابرسان با ریسک بیشتر شامل ریسک دادخواهی ناشی از دعاوی حقوقی و ریسک از دست دادن شهرت مواجه هستند یا انگیزه‌های بیشتری برای جلب رضایت مشتریان مهم دارند، آنها تحریف‌های دوره قبل را کمتر با اهمیت ارزیابی می‌کنند؛ این اثرات تنها زمانی رخ می‌دهند که انگیزه‌های حسابرسان برای جلوگیری از دعاوی حقوقی بیشتر یا زیان صاحب‌کاران برجسته‌تر باشد و زمانی که میزان تحریف‌ها در محدوده ای باشد که منوط به قضاوت حرفه‌ای بیشتر حسابرسان است. الشراوی^۲ (۲۰۲۲) در تحقیقی با عنوان تأثیر ساختار مالکیت بر کیفیت حسابرسی خارجی: مطالعه تطبیقی بین مصر و عربستان سعودی، نشان دادند که مالکیت هیئت‌مدیره، مالکیت مدیریت و مالکیت خانوادگی بر کیفیت حسابرسی تأثیر معناداری دارد. باین‌حال، جهت این اثر در شرکت‌های مصری یا عربستانی بین مثبت یا منفی متفاوت بود و گاهی اوقات تأثیر ناچیز بود. در مقابل، نتایج نشان داد که مالکیت دولتی بر کیفیت حسابرسی در شرکت‌های مصری و عربستانی تأثیر اندک بود. ال عبدالله و ال آنی (۲۰۲۱) در تحقیقی با عنوان تأثیر تعامل دعوی قضایی حسابرسی و ساختار مالکیت بر کیفیت حسابرسی، نشان دادند دعاوی حقوقی حسابرسی تأثیر قابل‌توجهی بر کیفیت حسابرسی برای مؤسسه‌های حسابرسی بزرگ (۴ بزرگ) دارد، اما بر مؤسسه‌های حسابرسی غیر بزرگ تأثیر گذار نیست. همچنین، نتایج نشان می‌دهد که هیچ تفاوتی بین شرکت‌های حسابرسی بزرگ و غیر بزرگ از لحاظ ریسک دعوی قضایی وجود ندارد.

طاهری (۱۴۰۳) در بررسی نقش ریسک دعاوی حقوقی، عدم تقارن اطلاعاتی و نااطمینانی اقتصادی در تبیین حق‌الزحمه حسابرسان نشان داد میان متغیرهای کلان اقتصادی که موردبررسی قرار گرفته‌اند (شامل نرخ رشد اقتصادی، نرخ تورم، نرخ ارز و نرخ بهره)، دو متغیر نرخ رشد اقتصادی و نرخ تورم رابطه مستقیم و معناداری با حق‌الزحمه حسابرسی دارند و میان ریسک دعاوی حقوقی و عدم تقارن اطلاعاتی با حق‌الزحمه حسابرسی نیز رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. نتایج به‌دست‌آمده نشان‌دهنده آن است که ریسک دعاوی حقوقی، نااطمینانی اقتصادی و عدم تقارن اطلاعاتی نقش مؤثری در تبیین حق‌الزحمه حسابرسان دارند. رجب‌دری و قربانی، (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان رابطه رتبه اعتباری، خطر اقامه دعوا علیه حسابرس و تعدیل اظهارنظر حسابرس نشان دادند که با افزایش رتبه اعتباری، خطر اقامه دعوا علیه حسابرس کاهش می‌یابد. همچنین، بین رتبه اعتباری و تعدیل اظهارنظر حسابرس نیز رابطه منفی و معناداری وجود دارد. حسنی (۱۴۰۱) در تحقیقی با عنوان تأثیر محرک‌های بالقوه ریسک دادخواهی ناشی از اشتباه‌ها و تحریف‌ها در گزارشگری مالی صاحب‌کاران بر تعدیل اظهارنظر حسابرسی، نشان داد به‌موازات افزایش مدیریت سود ناشی از تحریف در گزارشگری مالی شرکت‌ها، احتمال ارائه اظهارنظر تعدیل‌شده حسابرسی افزایش یافته است. همچنین، به‌موازات افزایش تعدیلات سنواتی ناشی از اشتباه‌ها در گزارشگری مالی شرکت‌ها، احتمال ارائه اظهارنظر تعدیل‌شده حسابرسی افزایش یافته است. علی‌اکبری و وقفی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان تحلیل سطح فناوری اطلاعات بر میزان احتمال خطر اقامه دعوا علیه حسابرس با تأکید بر نقش کیفیت حسابرسی و تخصص حسابرس نشان دادند رابطه مستقیم و

¹ Christensen

² Al Sharawi

معناداری بین سطح فناوری اطلاعات و خطر اقامه دعوا علیه حسابرس وجود دارد و همچنین متغیر کیفیت حسابرسی با ضریب مثبت نقش تعدیل کنندگی مستقیم و معناداری بر رابطه بین سطح فناوری اطلاعات و احتمال خطر اقامه دعوا علیه حسابرس دارد. به علاوه تخصص حسابرس بر رابطه بین سطح فناوری اطلاعات و احتمال خطر اقامه دعوا علیه حسابرس اثر معناداری ندارد. جبار زاده کنگرلویی و همکاران (۱۳۹۳) بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و اقامه دعوا علیه حسابرس در بورس اوراق بهادار تهران نشان دادند با توجه به این که تمایزی بین کیفیت حسابرسی مؤسسات حسابرسی بزرگ و مؤسسات حسابرسی کوچک نسبت به مشتریان با ریسک اقامه دعوی بیشتر نسبت به مشتریان با اقامه دعوی وجود ندارد؛ این نتیجه گویای این مطلب است که مؤسسات حسابرسی (کوچک و بزرگ) به مشتریان خود (مشتریان با ریسک اقامه دعوی بالا یا مشتریان با ریسک اقامه دعوی پایین) به یک دیده می نگرند و صرف نظر از این که در آینده مشتری علیه آنها در آینده مشکلاتی از نظر حقوقی به وجود آورد یا نه، سعی در ارائه حسابرسی با کیفیت دارند.

۴. روش تحقیق

این پژوهش، از نظر هدف کاربردی، از نظر ماهیت و محتوا از نوع توصیفی همبستگی؛ و با توجه به استفاده از اطلاعات تاریخی، پس رویدادی است. همچنین این پژوهش از نوع مطالعه ای کتابخانه ای و تحلیلی - علی بوده و مبتنی بر تحلیل داده های تابلویی است؛ و برای تجزیه و تحلیل داده های از نرم افزارهای EVIEWS استفاده شده است. داده های مورد نیاز این پژوهش از طریق سامانه کدال گردآوری شده و برای مطالعه مبانی نظری و پیشینه پژوهش، از روش کتابخانه ای استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه شرکت های پذیرفته شده در بازار سرمایه ایران در یک بازه زمانی ۱۰ ساله طی دوره زمانی ۱۳۹۳-۱۴۰۲ است که با غربالگری جامعه آماری و بعد از مدنظر قرار دادن معیارهای زیر به عنوان جامعه آماری انتخاب شدند.

۱. شرکت قبل از سال ۹۳ در بورس پذیرفته شده و تا پایان سال ۴۰۲ در بورس فعال باشد؛

۲. سال مالی شرکت منتهی به ۲۹ اسفند باشد و طی زمان تحقیق تغییر سال مالی نداشته باشد؛

۳. فعالیت اصلی شرکت سرمایه گذاری، بانکداری، لیزینگ و نهاد مالی نباشد؛

۴. اطلاعات مورد نیاز در بخش تعریف متغیرها در دسترس باشد و

۵. شرکت طی سال مالی مورد مطالعه وقفه معاملاتی بیش از ۳ ماه نداشته باشد

۴. ۱ مدل های آماری و نحوه اندازه گیری متغیرهای تحقیق

متغیر وابسته؛

متغیر وابسته در این تحقیق اظهار نظر حسابرس می باشد که برای اندازه گیری آن از شاخص اظهار نظر تعدیل شده استفاده می شود.

متغیر مستقل:

متغیر مستقل در این تحقیق دعوی حقوقی قضایی است و نحوه اندازه گیری آن به شرح زیر است:

$$\text{LITSCORE} = 0/276 \times \text{SIZE} + 1/153 \times \text{INV} + 2/075 \times \text{REC} + 1/251 \times \text{ROA} + 1/501 \times \text{LEV} + 5/301 \times \text{GROWTH} - 0/371 \times \text{RET} + 0/235 - 10/049$$

اندازه گیری ریسک دادرسی

LITSCORE: دعوی حقوقی قضایی

SIZE: اندازه شرکت (لگاریتم طبیعی دارایی های شرکت)

INV: سرمایه گذاری نقدی (وجوه نقد موجود تقسیم بر کل دارایی ها در پایان سال)

REC: حساب های دریافتی (حساب های دریافتی تقسیم بر کل دارایی ها در پایان سال)

ROA: بازده دارایی ها (سود خالص بر کل دارایی ها)

LEV: اهرم مالی (کل بدهی ها به کل دارایی ها)

GROWTH: رشد شرکت (تغییر در فروش از سال قبل نسبت به سال جاری تقسیم بر فروش سال قبل)

RET: بازده سهام (بازده سهام مرکب تا پایان سال و آخرین روز سال مالی)

از معادله فوق برای محاسبه نمره دعوی حقوقی قضایی استفاده می شود و سپس شرکت های نمونه هر سال را به گروهی با ریسک بالای دعوا و ریسک پایین اقامه دعوا طبقه بندی می کنیم، که در آن، شرکت هایی با خطر بالا (کم) اقامه دعوا، شرکت هایی هستند که نمره اقامه دعوی آن ها، بیشتر از نمره میانگین اقامه دعوا برای شرکت های نمونه هست (نیست) (جبارزاده کنگرلویی و همکاران، ۱۳۹۳).

متغیر تعدیلگر: مالکیت سهامداران عمده است. مجموع درصد سهام سهامدارانی که بالای پنج درصد سهام منتشره را دارا هستند، در سال t برای شرکت i . به منظور گردآوری اطلاعات درصد مالکیت سهامداران عمده، از اطلاعات مربوط به ترکیب سهامداران در یادداشت های همراه صورت های مالی استفاده شده است

متغیرهای کنترلی این تحقیق نیز به شرح زیر می باشند:

اندازه شرکت (SIZE): برابر است با لگاریتم طبیعی دارایی های شرکت

درماندگی مالی (distress): اندازه گیری درماندگی مالی مطابق با تحقیق فروغی و همکاران (۱۳۹۶) و همچنین بادآور نهندی و تقی زاده خانقاه (۱۳۹۳) از رابطه زیر استفاده می شود:

$$Z = 0.717 x_1 + 0.874 x_2 + 3.107 x_3 + 0.420 x_4 + 0.998 x_5$$

این مدل از پنج نسبت تشکیل شده است:

نسبت مالی سرمایه در گردش به کل دارایی (X_1)، سود انباشته به کل دارایی (X_2)، درآمد قبل از بهره و مالیات به کل دارایی (X_3)، ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام به ارزش دفتری بدهی (X_4)، کل فروش به کل دارایی (X_5)
در این فرمول هرچه Z پایین تر باشد، درجه بحران مالی شرکت بیشتر است. همچنین بر اساس شاخص $2/9$ شرکت ها به دو دسته درمانده مالی و غیر درمانده مالی تقسیم می شوند؛ بنابراین برای محاسبه Z برای شرکت های عضو نمونه، شرکت ها بر اساس معیار Z رتبه بندی می شوند. به طوریکه اگر $Z < 2.9$ باشد، شرکت درمانده مالی تشخیص داده می شود و متغیر مجازی (۱) به آن تعلق می گیرد و در غیر این صورت اگر $Z \geq 2.9$ باشد، شرکت غیر درمانده مالی تشخیص داده می شود و متغیر مجازی (۰) به آن تعلق می گیرد

سن شرکت (Age): تعداد سال های پذیرش شرکت در بورس

اهرم مالی (LEV): نسبت کل بدهی ها به کل دارایی های شرکت در پایان دوره

اندازه حسابرس (BIG): اگر حسابرسی توسط سازمان حسابرسی و موسسه مفید راهبر انجام شده باشد، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر.

فرضیه اول:

$$OPINION_{i,t} = B_0 + B_1 Litigation_{it} + B_2 SIZE_{it} + B_3 LEV_{i,t} + \beta_4 distrass_{i,t} + \beta_5 Age_{i,t} + \beta_6 BIG_{i,t} + \varepsilon_{it}$$

فرضیه دوم:

$$OPINION_{i,t} = B_0 + B_1 Litigation_{it} + B_2 TOPHOLD_{it} + B_3 (Litigation_{it} * TOPHOLD_{it}) + B_4 SIZE_{it} + B_5 LEV_{i,t} + \beta_6 distrass_{i,t} + \beta_7 Age_{i,t} + \beta_8 BIG_{i,t} + \varepsilon_{it}$$

۵. یافته‌های پژوهش**آمار توصیفی متغیرهای پژوهش**

در جدول ۱ آمار توصیفی متغیرها، شامل میانگین، میانه، انحراف معیار، حداکثر و حداقل مشاهدات و ... ارائه شده است:

جدول ۱- آمار توصیفی متغیرها

نام و تعداد متغیرها			شاخص‌های مرکزی		شاخص‌های کشیدگی			
متغیرها	علامت اختصاری	میانگین	میانه	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	کمینه	بیشینه
اظهارنظر حسابرس	OPINION	۰,۳۶	۰	۰,۴۶	۰,۵۰	۱,۲۷	۰	۱
دعوی حقوقی قضایی	Litigation	۰,۳۹	۰	۰,۴۸	۰,۳۵	۱,۱۲	۰	۱
مالکیت سهامداران عمده	TOPHOLD	۰,۶۵	۰,۶۸	۰,۲۲	-۱,۱۷	۳,۵۴	۰,۰۰۰	۰,۹۹
اندازه شرکت	Size	۱۴,۷۰	۱۴,۴۳	۱,۵۰	۰,۶۰	۲,۷۰	۱۴,۷۱	۱۸,۱۹
درماندگی مالی	distrass	۰,۷۱	۱	۰,۴۵	-۰,۹۵	۱,۹۰	۰	۱
اهرم مالی	LEV	۰,۵۵	۰,۵۶	۰,۱۸	-۰,۱۰	۲,۱۴	۰,۱۵	۰,۸۹
اندازه حسابرس	BIG	۰,۲۳	۰	۰,۴۲	۱,۲۳	۲,۵۳	۰	۱
سن شرکت	AGE	۱۹,۷۳	۱۸	۸,۹۹	۱,۲۲	۴,۶۸	۲	۵۴

بر اساس جدول‌های فوق میانگین اظهارنظر مقبول (۰/۳۶) می‌باشد که نشان دهنده این است که تنها در ۳۶ درصد موارد اظهارنظر مقبول صادر شده است میانگین دعوی حقوقی قضایی (۰/۳۹) است؛ یعنی در حدود ۳۹ درصد از شرکت‌ها دارای دعاوی حقوقی قضایی یا ریسک دادرسی بوده‌اند. میانگین مالکیت سهامداران عمده (۰/۶۵) است که نشان می‌دهد در ۶۵ درصد از موارد سهامداران عمده بیش از ده درصد سهام شرکت را در اختیار داشته‌اند در ادامه به‌منظور اطمینان از نتایج تحقیق و عدم وجود رگرسیون کاذب، اقدام به انجام آزمون مانایی و محاسبه ریشه واحد متغیرهای تحقیق گردید. وجود متغیرهای غیرمانا در مدل‌های رگرسیونی باعث می‌شود که آزمون‌های تی استیودنت

و فیش اعتبار لازم را نداشته باشد؛ که به این منظور از آزمون لوین-چو استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲- آزمون مانایی متغیرهای تحقیق

متغیر	آماره آزمون	سطح معنی داری	نتیجه
OPINION	-۱۱/۱۳	۰/۰۰۰	H_0 رد می شود (متغیر ماناست)
Litigation	-۱۲/۱۲	۰/۰۰۰	H_0 رد می شود (متغیر ماناست)
TOPHOLD	-۵/۷۶	۰/۰۰۰	H_0 رد می شود (متغیر ماناست)
Size	-۶/۱۲	۰/۰۰۰	H_0 رد می شود (متغیر ماناست)
distrass	-۱۳/۱۲	۰/۰۰۱	H_0 رد می شود (متغیر ماناست)
LEV	-۱۲/۵۵	۰/۰۰۰	H_0 رد می شود (متغیر ماناست)
BIG	-۲/۱۴	۰/۰۰۳	H_0 رد می شود (متغیر ماناست)
AGE	-۸/۱۲	۰/۰۰۰	H_0 رد می شود (متغیر ماناست)

با توجه به نتایج ارائه شده در جدول ۲، بررسی مقادیر آماره های آزمون لوین، لین و چاو و سطح معنی داری آن ها نشان می دهد که تمامی متغیرها در سطح ۹۵ درصد مانا هستند به طوری که سطح معنی داری همه آن ها کمتر از ۰/۰۵ است. از این رو نیازی به آزمون هم جمعی نبوده و مشکل رگرسیون کاذب وجود نخواهد داشت. با توجه به دامی بودن متغیر وابسته برای برآورد چنین مدل هایی، در مرحله اول باید به اطلاعات کیفی کد (مثلاً ۰، ۱، ۲ و ...) اختصاص داده شود و در مرحله بعد، مدل باید با استفاده از روش های غیرخطی (روش هایی غیر از OLS) برآورد گردد. در این موارد شکل مناسب متغیر وابسته برای تحقیق، متغیر موهومی ۰ و ۱ است، زیرا در این موارد معمولاً دو پیامد وجود دارد؛ مانند اظهارنظر که مقدار ۱ مقدار ۰ را اختیار می کند. مقدار برازش شده حاصل از این مدل رگرسیون، مقدار احتمال رخداد واقعه $y_i = 1$ برای هر مشاهده i است. برای تنظیم مدل لجیت فرض می شود:

$$z_i = \beta_1 + \beta_2 x_{2i} + \beta_3 x_{3i} + \dots + \beta_k x_{ki} + u_i$$

جدول ۳- نتایج برآورد فرضیه اول تحقیق

متغیر	مقدار ضرایب	آماره Z	مقدار احتمال
Litigation	۰/۲۶	۲/۱۷	۰/۰۳۰
distrass	-۰/۰۰۹	-۵/۱۱	۰/۰۰۰
Size	-۰/۰۷	-۰/۴۵	۰/۲۲۳
LEV	-۰/۸۹	-۲/۷۶	۰/۰۰۶
BIG	۰/۴۳	۲/۳۴	۰/۰۱۷
AGE	۰/۱۲	۴/۳۴	۰/۰۰۰
عرض از مبدأ	-۲/۱۰	-۲/۱۸	۲/۰۳۴

				(C)
۰/۰۰۰	مقدار احتمال آماره درست‌نمایی	۸۸/۸۹	آماره درست‌نمایی	
۹۳/۱۰		صحیح	درصد پیش‌بینی	
۶/۹۰		غیر صحیح		
۰/۱۸۹		(R ²) مک فادن		
-۰/۵۴۶		log likelihood		
۷/۱۸	آماره	آزمون هاسمر-لمشو		
۰/۶۶۴	سطح معنی‌داری			

در جدول فوق آماره‌ی نسبت درست‌نمایی برابر ۸۸/۸۹ و در سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ به دست آمد. با توجه به اینکه این مقدار پایین از ۰/۰۵ است، در نتیجه فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می‌شود، یعنی در سطح اطمینان ۹۵ درصد مدل معنی‌داری وجود دارد. سطح معنی‌داری آماره Z مربوط به متغیر "ریسک دعاوی حقوقی علیه حساب‌برسان" کمتر از ۰/۰۵ بوده (۰/۰۳۰) و ضریب آن (۰/۲۶) است و مقدار آماره Z برای آن (۲/۱۷) است؛ در نتیجه فرضیه H_0 رد شده و در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرضیه تحقیق پذیرفته می‌شود؛ در نتیجه می‌توان گفت بین ریسک دعاوی حقوقی علیه حساب‌برسان و اظهارنظر مقبول به‌عنوان شاخص کیفیت حسابرسی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

در ادامه اقدام به آزمون‌های نیکویی برازش می‌شود. معیارهای نیکویی برازش در رگرسیون معمولی ضریب تعیین یا ضریب تعیین تعدیل‌شده است. درحالی‌که این معیارها برای بررسی نیکویی برازش مدل‌های لجیت مناسب نیستند. زیرا مقادیر برازش شده حاصل از مدل لجیت می‌تواند هر عددی باشند، درحالی‌که مقادیر واقعی متغیر وابسته صفر یا یک است. معروف‌ترین روش‌ها برای بررسی نیکویی برازش در رگرسیون لجیت که همان قدرت پیش‌بینی مدل است شامل روش‌های زیر است:

۱- درصد پیش‌بینی صحیح: هر اندازه این مقدار بزرگ‌تر باشد، بیانگر ایجاد برازش بهتری است و هر اندازه درصد دقت پیش‌بینی بیشتر باشد، بیانگر افزایش قدرت تبیین مدل است. بر اساس یافته‌های این آزمون، برای مدل حدود ۹۳ درصد از مشاهدات به‌صورت صحیح پیش‌بینی شده‌اند

۲- آزمون نیکویی برازش log likelihood راست‌نمایی: مقدار این آماره منفی است و هر اندازه قدر مطلق آن بالاتر باشد، مدل مناسب‌تر است. سطح به‌دست‌آمده برای این آزمون برابر با -۰/۵۴۶ می‌باشد قدر مطلق بالای این آمار، بیانگر قدرت نیکویی برازش مدل است.

۳- روش مک فادن (R^2 ساختگی): بالاتر بودن مقدار مک فادن، بیانگر توان تبیین بالاتر مدل است. به این دلیل که مقدار آماره مک فادن برای مدل برازش شده برابر با (۰/۱۸۹) می‌باشد، می‌توان نتیجه گرفت در حدود ۱۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل و کنترل بیان می‌گردد.

۴- آزمون هاسمر-لمشو: طبق جدول ۳ احتمال معناداری آماره هاسمر لمشو ۰/۶۶۴ است، از آنجایی که این مقدار بزرگ‌تر از ۵ درصد است، بیانگر نیکویی برازش مدل پژوهش است.

جدول ۴- نتایج برآورد فرضیه دوم تحقیق

متغیر	مقدار ضرایب	آماره Z	مقدار احتمال
Litigation	۰/۲۸	۲/۴۵	۰/۰۱۹
TOPHOLD	۰/۱۴	۳/۱۲	۰/۰۰۰
Litigation* TOPHOLD	۰/۳۴	۴/۳۱	۰/۰۰۰
distrass	-۰/۰۰۸	-۴/۱۲	۰/۰۰۰
Size	-۰/۱۴	-۰/۴۹	۰/۲۱۸
LEV	-۰/۹۰	-۲/۶۹	۰/۰۱۱
BIG	۰/۴۷	۲/۴۰	۰/۰۱۶
AGE	۰/۱۶	۴/۶۵	۰/۰۰۰
عرض از مبدأ (C)	-۱/۳۴	-۲/۲۰	۲/۰۳۱
آماره درست نمایی		۱۲۱/۱۲	مقدار احتمال آماره درست نمایی
درصد پیش بینی		صحیح	۹۵/۰۲
		غیر صحیح	۴/۹۸
(R ²) مک فادن		۰/۲۰۰۱	
log likelihood		-۰/۵۸۹	
آزمون هاسمر -لمشو		آماره	۸/۱۲
		سطح معنی داری	۰/۶۵۲

در جدول فوق آماره‌ی نسبت درست‌نمایی برابر ۱۲۱/۱۲ و در سطح معنی داری ۰/۰۰۰ به دست آمد. با توجه به اینکه این مقدار پایین از ۰/۰۵ است، در نتیجه فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می‌شود، یعنی در سطح اطمینان ۹۵ درصد مدل معنی داری وجود دارد. سطح معنی داری آماره Z مربوط به متغیر "Litigation* TOPHOLD" کمتر از ۰/۰۵ بوده (۰/۰۰۰) و ضریب آن (۰/۳۴) است و مقدار آماره Z برای آن (۴/۳۱) است؛ در نتیجه فرضیه H_0 رد شده و در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرضیه تحقیق پذیرفته می‌شود؛ در نتیجه مالکیت سهامداران عمده بر رابطه بین ریسک دعاوی حقوقی علیه حسابرسان و اظهارنظر حسابرس نقش تعدیلگر مثبت دارد.

۱- **درصد پیش بینی صحیح:** هر اندازه این مقدار بزرگ تر باشد، بیانگر ایجاد برازش بهتری است و هر اندازه درصد دقت پیش بینی بیشتر باشد، بیانگر افزایش قدرت تبیین مدل است. بر اساس یافته‌های این آزمون، برای مدل حدود ۹۵ درصد از مشاهدات به صورت صحیح پیش بینی شده‌اند

۲-آزمون نیکویی برازش log likelihood راست نمایی: مقدار این آماره منفی است و هر اندازه قدر مطلق آن بالاتر باشد، مدل مناسب تر است. سطح به دست آمده برای این آزمون برابر با ۰/۵۸۹- می باشد قدر مطلق بالای این آمار، بیانگر قدرت نیکویی برازش مدل است.

۳-روش مک فادن (R^2 ساختگی): بالاتر بودن مقدار مک فادن، بیانگر توان تبیین بالاتر مدل است. به این دلیل که مقدار آماره مک فادن برای مدل برازش شده برابر با (۰/۲۰۰۱) می باشد، می توان نتیجه گرفت در حدود ۲۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل و کنترل بیان می گردد.

۴- آزمون هاسمر-لمشو: طبق جدول ۴ احتمال معناداری آماره هاسمر لمشو ۰/۶۵۲ است، از آنجایی که این مقدار بزرگ تر از ۵ درصد است، بیانگر نیکویی برازش مدل پژوهش است.

۶. نتیجه گیری و پیشنهادات

همان طور که ذکر شد اطلاعات مبنای تصمیم گیری طیف مختلفی از ذینفعان بازار سرمایه از سهامداران، مدیران شرکت ها، تحلیلگران و اعتبار دهندگان قرار می گیرد؛ بنابراین شناسایی عوامل مؤثر بر کیفیت حسابرسی به دلیل تلاش برای کاهش اثرات نامطلوب و یا کنترل این اثرات دارای اهمیت است و از این رو اظهارنظر مقبول صادر شده می توان معیاری برای افراد برای استنباط از صحت اطلاعات گزارش شده باشد. به علاوه حسابرسی در طول دو دهه اخیر شاهد افزایش تعداد شکایت ها علیه حسابرسان و میزان خسارت های ناشی از این شکایت هاست. پیامدهای ناگوار حاصل از این شکایت ها برای جامعه حسابرسی بسیار گران بود. بنابراین ارزیابی پیامدهای ناگوار ریسک دادخواهی حسابرسان به یکی از دغدغه های جامعه حسابرسی تبدیل شده است. در این پژوهش در فرضیه اول نتایج نشان داد افزایش ریسک دادرسی علیه حسابرسی سبب ایجاد انگیزه برای ارائه اظهارنظر مقبول به عنوان معیار بهبود کیفیت حسابرسی و گزارش محافظه کاری می شود. با افزایش ریسک دادرسی و دعاوی قضایی، شرکت ها احتمالاً تلاش بیشتری برای بهتر شدن وضعیت گزارشگری مالی خود انجام می دهند که در گزارش حسابرسان و ارائه اظهارنظر تعدیل نشده نمایان می شود. یعنی زمانی که حسابرسان در معرض تهدید دادرسی قرار می گیرند امکان دارد به شیوه شفاف تری نتایج کار خود را گزارش دهند تا احتمال پرداخت خسارت را کاهش دهند و از این رو تلاش خواهند کرد یک حسابرسی با کیفیت بالا انجام دهند. این نتیجه مطابق با یافته های لنوکس و لی (۲۰۱۴)، زرنی و همکاران (۲۰۱۹) و همچنین مطابق با تحقیقات ال عبدالله و ال آنی (۲۰۲۱) است که نشان دادند دعوای حقوقی حسابرسی تأثیر قابل توجهی بر کیفیت حسابرسی تنها برای مؤسسه های حسابرسی بزرگ (۴ بزرگ) دارد.

در فرضیه دوم نتایج نشان داد مالکیت سهامداران عمده بر رابطه بین ریسک دعاوی حقوقی علیه حسابرسان و اظهارنظر حسابرس نقش تعدیلگر مثبت دارد. مطابق این نتیجه می توان گفت چون سهامداران بزرگ و مکانیزم مهمی برای حاکمیت شرکتی هستند بر دعاوی حسابرسی تأثیرگذار هستند. از این منظر می توان توجیه کرد سهامداران بزرگ با افزایش درصد سهام خود کنترل و قدرت بیشتری برای جلوگیری از دعاوی حسابرسی در آینده بدست می آورند. به علاوه سهامداران بزرگ برای جلوگیری از زیان احتمالی در آینده، دعاوی را علیه حسابرس انجام دهند و توسط شرکت هایی جذب می شوند که صورت های مالی حسابرسی شده آنها توسط حسابرسانی انجام شده است که ریسک دادرسی کمتری علیه آنها اقامه شده است

این نتیجه مطابق با نتایج الدیب و همکاران (۲۰۱۷) و ال عبدالله و ال آنی (۲۰۲۱) است. با توجه به نتایج پیشنهاد می‌شود که ذینفعان بازار سرمایه در نظر داشته باشند که احتمال ارائه گزارش تعدیل نشده زمانی می‌تواند با افزایش دعاوی قضایی افزایش یابد، که ناشی از سعی شرکت برای بهتر کردن رویه‌های گزارشگری مالی و بهبود شفافیت در آنها به دلیل نگرانی و پس از طرح دعاوی قضایی باشد؛ بنابراین این شاخص با احتیاط به عنوان معیاری از بهبود کیفیت حسابرسی مورد استفاده قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود ذینفعان سهم مالکین عمده را به عنوان اهرم برای بهبود ارائه اظهارنظر مقبول در صورت ریسک دعاوی در نظر داشته باشند. در انتها نیز برای محققین آتی پیشنهاد می‌شود تأثیر تعداد ضعف در کنترل‌های داخلی بر رابطه ریسک دعاوی قضایی و اظهارنظر حسابرس مورد بررسی قرار گیرد.

منابع و مآخذ

جبارزاده کنگرلویی، سعید؛ سبزواری، سعید و متوسل، مرتضی (۱۳۹۳) بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و اقامه دعا علیه حسابرس در بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابرسی، ۱۴ (۵۶)، ۶۹-۸۶

حسینی، محمد (۱۴۰۱) تأثیر محرک‌های بالقوه ریسک دادخواهی ناشی از اشتباه‌ها و تحریف‌ها در گزارشگری مالی صاحب‌کاران بر تعدیل اظهارنظر حسابرسی، قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابداری و حسابرسی، ۱ (۳)، ۱۲۵-۱۶۵

دولابی، نجمه (۱۳۹۸) نقش ریسک دادرسی بر رابطه‌ی بین اندازه‌ی حسابرس و کیفیت حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، ۳ (۱۴)، ۳۲-۵۰

رجب دری، حسین و قربانی، راضیه (۱۴۰۲) رابطه رتبه اعتباری، خطر اقامه دعا علیه حسابرس و تعدیل اظهارنظر حسابرس، مدیریت نوآوری و راهبردهای عملیاتی، ۴ (۳)، ۲۸۹-۳۰۲

عزیزی، یوسف؛ سپهری، پطروس و ایمان زاده، پیمان (۱۴۰۱) تأثیر توانایی‌های شناختی-رفتاری حساب‌رسان بر پذیرش ریسک حسابرسی، اقتصاد و بانکداری اسلامی، ۴۰ (۴)، ۳۳۷-۳۵۳

طاهری، ماندانا (۱۴۰۳) نقش ریسک دعاوی حقوقی، عدم تقارن اطلاعاتی و نااطمینانی اقتصادی در تبیین حق الزحمه حساب‌رسان، مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۲۰ (۸۰)، ۱-۳۳

علی‌اکبری، علی و وقفی، سید حسام (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان تحلیل سطح فناوری اطلاعات بر میزان احتمال خطر اقامه دعا علیه حسابرس با تأکید بر نقش کیفیت حسابرسی و تخصص حسابرس، قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابداری و حسابرسی، ۱ (۱)، ۹۱-۱۱۱

قدیم پور، جواد و دستگیر، محسن (۱۳۹۵) بررسی تأثیر عوامل ریسک دادخواهی حساب‌رسان بر حق الزحمه حسابرسی، پژوهش‌های مالی حسابداری، ۸ (۴)، ۳۷-۵۴

Abdelhak, E. E., & Hussainey, K. (2025). The Impact of Audit Quality and Corporate Governance on Financial Segment Disclosure in Egypt. *International Journal of Financial Studies*, 13(2), 57. <https://doi.org/10.3390/ijfs13020057>

AL Abdullah, Riyadh Jassim and Mawih Kareem AL Ani (2021) The impacts of interaction of audit litigation and ownership structure on audit quality, *Futur Bus J* 2021, 7(1):19 <https://doi.org/10.1186/s43093-021-00067-8>

Al Sharawi, Hossam Hassan Mahmoud (2022). The impact of ownership structure on external audit quality: A comparative study between Egypt and Saudi Arabia. *Investment Management and Financial Innovations*, 19(2), 81-94. doi:10.21511/imfi.19(2).2022.07

- Baldauf J, Pummerer E, Steller M (2012) Audit quality, litigation and risk aversion—An analytical analysis of the influence of risk aversion on audit quality. All Innsbruck University, Austria
- Badertscher B, Jorgensen B, Katz S, Kinney W Jr (2014) Public equity and audit pricing in the United States. *J Account Res* 52(2):303–339
- Badertscher, B. Jorgensen, B. Katz, S. Kinney, W. (2012). *Audit Pricing and Litigation Risk: The Role of Public*. Department of Accounting, McCombs School of Business, The University of Texas at Austin, 1 University Station, Office: CBA 3.226, Austin, TX 78712
- Catanach A, Irving J, Williams S, Walker P (2011) An ex post examination of auditor resignations. *Account Horiz* 25(2):267–283
- Christensen, B.E., Schmardebeck, R., & Seidel, T.A., (2022), “Do Auditors’ Incentives Affect Materiality Assessments of Prior-Period Misstatements?”, *Accounting, Organizations and Society*, Forthcoming, In Press, 101332.
- Chen, F., Lam, K., Smieliauskas, W., & Ye, M., (2016), “Auditor Conservatism & Banks Measurement Uncertainty during the Financial Crisis”, *International Journal of Auditing*, 20(1), PP. 52-65
- Czerney K, Lisic L, Wu B, Zhang J (2019) Big 4 auditors, litigation risk, and disclosure tone. Working paper, University of Nebraska, Virginia Tech, and University of Minnesota. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3351230
- DeFond, M., & Zhang, J. (2014). "A review of archival auditing research". *Journal of Accounting and Economics*. In Press, doi:10.1016/j.jacceco.2014.08.007
- El Deeb MS, Ramadan M (2020) The impact of financial distress, firm size, and audit quality on earnings’ management evidence from companies listed in the Egyptian stock exchange. *Alexandria J Account Res* 4(3):1–48
- Franz D, Crawford D, Johnson EN (1998) The impact of litigation against an audit firm on the market value of non litigating clients. *J Account Audit Financ* 13(2):117–134
- Kalbuana, N., Taqi, M., Uzliawati, L., & Ramdhani, D. (2022). The Effect of Profitability, Board Size, Woman on Boards, and Political Connection on Financial Distress Conditions. *Cogent Business and Management*, 9(1). <https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2142997>
- Kalbuana, N., Kusiyah, K., Supriatiningsih, S., Budiharjo, R., Budyastuti, T., & Rusdiyanto, R. (2023). Effect of profitability, audit committee, company size, activity, and board of directors on sustainability. *Cogent Business & Management*, 9(1), 2129354. <https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2129354>
- Lennox C, Li B (2014) Accounting misstatements following lawsuits against auditors. *J Account Econ* 57(1):58–75. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2013.10.002>
- Oktorina M, Wedari LK (2015) An empirical investigation on ownership characteristics activities of the audit committee, and audit fees in companies listed on Indonesia stock exchange. *Appl Finance Account* 1(1):20–29
- Po-Chang Chen & Charles Moul & Andrew Reffett, 2025. "**Do PCAOB Inspections Change the Effect of Litigation Risk on Audit Quality?**," *The International Journal of Accounting (TIJA)*, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., vol. 60(01), pages 1-40, March.
- Rosmawati , Murtanto (2023) The Effect of Information *Asymetry Financial Distress* and Cultural Characteristics on Profit Management with Litigation Risk as a Moderating Variables, *Formosa Journal of Multidisciplinary Research (FJMR)* Vol.1, No.2, 2022: 303-320

- Taqi, M.; Kalbuana, N.; Abbas, D.S, & Mayyizah, M. (2024). Litigation Risk: Delving into Audit Quality, Internal Audit Structure, Political Connections, and Company Size. *Interdisciplinary Journal of Management Studies (IJMS)*, 17 (4), 1217-1232. DOI: <http://doi.org/10.22059/ijms.2024.367759.676318>
- Venkataraman, R., Weber, J.P., Willenborg, M., 2008. Litigation risk, audit quality, and audit fees: Evidence from initial public offerings. *Acc. Rev.* 83 (5), 1315–1345.
- Wong RMK, Firth MA, Lo AWY (2018) The impact of litigation risk on the association between audit quality and auditor size: evidence from China. *J Int Financ Manag Acc* 29(3):280–311
- Zhu, L., Zheng., Q (2020) The impact of the Social Security Fund on auditor litigation risk, *China Journal of Accounting Research* Volume 13, Issue 2, June 2020, Pages 201-221

The role of litigation risk against auditors on the auditor's opinion regarding large shareholder ownership

Abstract

Auditing has faced an increase in the number of lawsuits against auditors and the amount of damages resulting from these lawsuits over the past two decades. The adverse consequences of these lawsuits were very expensive for the auditing community, so assessing the adverse consequences of auditor litigation risk has become one of the concerns of the auditing community. The purpose of this study is to examine the role of litigation risk against auditors on the auditor's opinion regarding large shareholder ownership. The information from this study is taken from the financial statements of 141 companies during the period 1393-1402. The research is applied in terms of purpose; in terms of nature and content it is a correlation type. Multiple regression based on panel data analysis (panel data) was used to test the relationship between variables and the significance of the model. The results show there is a positive and significant relationship between the risk of lawsuits against auditors and an acceptable opinion as an indicator of audit quality. Also, ownership of major shareholders has a positive moderating role on the relationship between the risk of lawsuits against auditors and the auditor's opinion. That is, with increasing litigation risk and the increase in large owners, auditors act more cautiously and the auditors' tendency to provide an unqualified opinion increase.

Keywords

Litigation risk, auditor's opinion, large shareholder
